

GEOPARK

DET SYDFYNSKE ØHAV

ASPIRERENDE UNESCO GLOBAL GEOPARK

De fire sydfynske kommuner, Svendborg, Faaborg-Midtfyn, Langeland og Ærø, etablerede i 2018 Geopark Det Sydfynske Øhav med henblik på at opnå udnævnelse som UNESCO Global Geopark. Formålet er at skabe en stærk fælles identitet som afsæt for lokal udvikling med respekt for både landskaber, kulturarv og den vilde natur.

En UNESCO Global Geopark bringer et områdes geologi, natur og kulturhistorie i spil og formidler et budskab om, at mennesket er en del af livet på jorden. At vi alle er afhængige af jordens ressourcer, påvirket af klimaforandringer og ansvarlige for en bæredygtig udvikling.

Geoparken skal være med til at sikre de bedst tænkelige rammer for lokalt forankret bæredygtig udvikling og en fælles forståelse for, hvordan vi fortsat passer på vores unikke geologiske, biologiske og kulturelle arv.

HVORFOR GEOPARK

Allerede i middelalderen var Sydfyn og Det Sydfynske Øhav kendt som et særligt, dejligt hjørne af kongeriget. Det var her konger og adel, såvel som kunstnere og tænkere, tog hen for et frirum. Hele vejen op gennem historien har området været kendt for sine smukke landskaber, idylliske natur og noget af det bedste vand i verden for søfolk.

Samtidig er der ikke mindre end 45 lokaliteter, hvor geologien er særligt interessant. Tre af dem i så høj grad, at de er udpeget som internationale Geosites. Det betyder, at de er relevante for international geologisk forskning. Det er Klintholm Kalkgrave, Ristinge Klint og hele Det Sydfynske Øhav. 55 øer og holme stikker op af det oversvømmede istidslandskab, og under vandet er der stadig talrige spor efter skove og stenalderboplads, fra før havet steg.

Geopark Det Sydfynske Øhav fortæller altså historien om en dramatisk havstigning i slutningen af sidste istid, og om hvordan isen skabte et helt særligt landskab, der har defineret områdets natur og kultur gennem 10.000 år.

HVOR ER GEOPARKEN

Geoparken strækker sig over et stort areal af både land og vand med mange lokale fortællinger og oplevelser og er altså ikke en park med

en indgang. Selve Det Sydfynske Øhav strækker sig fra Helnæs i vest til Langelands østkyst, afgrænset af Ærø i syd og den sydfynske kyst i nord. Men fastlandsdelen af Faaborg-Midtfyn og Svendborg kommuner er også en del af geoparken. Der er foruden de 45 geologiske lokaliteter udpeget 43 kulturhistoriske- og 19 naturlokaliteter af særlig interesse og betydning, som er fordelt over hele området.

GEOPARKENS ORGANISERING

De fire sydfynske kommuner ejer i fællesskab Geopark Det Sydfynske Øhav I/S. Geoparken er organiseret med en bestyrelse, en tværfaglig følgegruppe, et sekretariat og et antal tematiske projektgrupper på tværs af de fire kommuner. Der er især fokus på lokalt samarbejde og projektudvikling, formidling og kommunikation samt internationale og nationale samarbejder.

Aktiviteterne i geoparken er imidlertid drevet af et stort netværk af samarbejdspartnere blandt virksomheder, foreninger samt uddannelses- og kulturinstitutioner. Man kan sige, at geoparken er summen af alle de gode initiativer og projekter, som findes og realiseres på tværs af hele området - primært inden for seks indsatsområder:

Geologi og natur
Undervisning
Aktivt udeliv
Geoturisme (bæredygtig turisme)
Kunst og kulturhistorie
Forskning

UNESCO GLOBAL GEOPARK

UNESCO oprettede i 2015 konceptet UNESCO Global Geoparks for at styrke arbejdet med at forvalte Jordens vidunderlige geologi og landskaber på en holistisk og bæredygtig måde. I dag findes der 177 geoparker i 46 lande. UNESCO er FN's organisation for Uddannelse, Videnskab, Kultur og Kommunikation. Under overskriften Building peace in the hearts and minds of men and women arbejder UNESCO for, at kerneværdier som uddannelse til alle, demokrati og beskyttelse af natur- og kulturarv former alle menneskers liv og hverdag.

ISTIDSLANDSKAB

Svanninge Bakker
Foto: Mikkel Jézéquel

BONDESTENALDER

HOLOCÆN

ISTIDEN WEISCHEL

MELLEM ISTIDEN EEM

ISTIDEN SAALE
CA. 390.000 - 130.000
ÅR FØR NU

Saale er den sidste istid, hvor hele Danmark er dækket af is. I lange perioder er isen 2-3 km tyk.

MELLEMISTIDEN EEM
130.000 - 115.000 ÅR FØR NU

Mellemistiden Eem varer ca. 15.000 år og indebærer temperaturer, der er 3-5 grader varmere end i dag, og et 8 m. højere havniveau. Lavtliggende områder er oversvømmet, og der aflejres ler, som indeholder skaldyr. I Danmark lever bl.a. skovelefant, næsehorn og bæver. Skalførende ler fra Eem ses i bl.a. Ristinge og Voderup Klint samt i Knolden syd for Faaborg.

ISTIDEN SAALE

Ristinge Klint
Foto: Mikkel Jézéquel

ISTIDEN WEISCHEL
115.000 - 11.700 ÅR FØR NU

Weichsel er den seneste istid, som varer godt 100.000 år. Den endelige afsmeltning af isen bliver afbrudt af flere genfremstød, hvor gletsjere rykker frem og med deres enorme vægt skaber de isoppressede randmoræner, vi ser omkring Svanninge bakker og Egebjerg. "Storebæltgletsjeren" efterlader Damestenen på Østfyn. Stenen måler 46 m i omkreds, har en synlig højde på 10 m og vejer i nærheden af 1.000 ton.

HOLOCÆN
11.700 FØR NU TIL NUTID

Holocæn er den mellemistid, som vi stadig befinder os i. Isen trækker sig tilbage, og en landhævning på ca. 10 m. begynder som følge af, at isens tryk er lettet. De sidste store iskapper smelter, og vandet stiger hurtigere end landhævningen, så store dele af det sydfynske område oversvømmes. Dette skaber det Øhav, vi ser i dag. Måske endda så hurtigt at man har oplevet voldsomme havstigninger inden for et menneskes levetid. Flere hundrede af stenalderens bopladser ligger nu under havets overflade.

Druknet stenalderskov ved Strynø
Foto: Soren Olsen

BONDESTENALDER
6000 - 3700 FØR NU

Mennesket begynder at påvirke landskabet på nye måder i den yngre stenalder. Skove bliver fældet for at skabe plads til marker og husdyr, og der bliver opført en stor mængde gravhøje f.eks. øst for Siø, hvor en oversvømmet langhøj kan ses ved lavvande, samt Pipstorn Skov som har en af landets største koncentrationer af gravhøje.

Damestenen
Foto: Mikkel Jézéquel

KULTURHISTORIE

BRONZEALDER

JERNALDER

VIKINGETID

MIDDELALDER

ADELSVÆLDE

ENEVÆLDE

DEMOKRATI

Gudmeskatten
Foto: Lennart Larsen,
Nationalmuseet.

ET MAGTCENTRUM I JERNALDEREN 500-TALLET

I jernalderen er Gudme en af Danmarks største og rigeste byer. Byen er også et religiøst centrum, og Gudme betyder "Gudernes hjem". Få andre steder er der fundet så mange guld- og sølvskatte i jorden som her. Desuden er her fundet afbrækkede dele af romerske statuer, og det var netop kontakten med det romerske imperium og importen af varer herfra, som var kilden til Gudmes velstand. Skatten på billedet er gravet ned omkring år 500-550.

VALDEMAR BORTFØRES PÅ LYØ 1223

I foråret 1223 er Valdemar Sejr og hans søn og medkonge Valdemar den Unge med et fornemt jagtselskab på Lyø. Med i selskabet er Henrik den Sorte, Greve af Schwerin i det nuværende Nordtyskland. Henrik bortfører ved en listig mission de danske konger og kræver en enorm løsesum for deres frigivelse. Det bliver enden på det danske Østersøimperium.

Klokkestenen på Lyø
Foto: Mikkel Jezequel

SLOTTE OG HERREGÅRDE 15-1600-TALLET

Reformationen i 1536 indleder godt 100 år med adelsvælde, opgangstider og renæssancebyggeri. Stærke godser og herregårde dominerer landskabet og ejer de fleste jorder på tværs af øhavet. Hesselagergård, Broholm og Egeskov er blandt de bedst kendte. Tåsinge er helt i hænderne på Valdemars Slot, og Tranekær Slot står stærkt på Langeland.

SØFART I ØHAVET 1800-TALLET

I 1800-tallet konkurrerer Marstal og Svendborg i årtier med Fano om at være de største danske søfartsbyer uden for København. Sidst i 1800-tallet er der tæt på 700 større fartøjer indregistreret i Øhavet - det er næsten 1/3 af den samlede danske handelsflåde. Billedet er taget fra Kalkovnen i Marstal, vinter 1912.

Marstal Havn 1912

BØNDERNE BLIVER TONEANGIVENDE 17-1800-TALLET

Med landboreformerne og ophævelse af stavnsbåndet følger et nyt liv på landet. Landsbyerne, hvor de fleste mennesker bor, ændrer fuldstændig karakter fra fælles marker og arbejdsfællesskab til individuelle bedrifter. Gårdene flytter ud, der bliver plantet hegn og opført stengærder, og bønderne bliver mere og mere toneangivende, mens landsbyernes gamle fællesskaber eroderer.

FYNISKE MALERE 1880'ERNE

Sidst i 1880'erne opstår et kunstmiljø i Faaborg. Fynbomalerne står for en kunst, som lægger afstand til storbyens liv og skildrer hverdagen blandt almindelige mennesker på Sydbyn. De søger et alternativt kunstliv, hvor de kan dyrke kunsten og naturen og føre en livsstil, der afspejler de kunstneriske idealer.

Faaborg Museum

DE DANSKES ØER 1921-23

I 1921 tager de to kunstnere Johannes Larsen og Achton Friis på ekspedition med den lille Kerteminde bæltbåd "Rylen" for at beskrive det danske øriges natur og befolkning. Deres beskrivelser og skitser samles i trebindsværket "De Danskes Øer". Lige siden er livet på de små øer anset som noget særligt og eksotisk.

STOR TILFLYTNING

I 1970'erne opstår en stor tilflytning af kunstnere, politiske aktivister og kollektivist. En del af baggrunden for områdets særlige image ligger i den recession, som hele egnen gennemgår fra 1960'erne og frem: Her er verden endnu ikke gået af lave! Tilflytterne er kritiske overfor den moderne samfundsudvikling og søger til Sydbyn og øerne for at skabe egne alternativer. En række kollektiver opstår i og omkring Svendborg og på Langeland.

Den Røde Højskole.
Foto Svendborg Byhistoriske Arkiv

Tranekær slot
Foto: Mette Johnsen

GEOPARK

UDVIKLING I GEOPARK DET SYDFYNSKE ØHAV

Vitsø
Foto: Daniel Villadsen

KULINARISK SYDFYN 2001

Foreningen Kulinarisk Sydfyn bliver stiftet med det formål at skabe bevidsthed om Sydfyn og øhavets kvaliteter som kulinarisk område. Foreningen arrangerer Danmarks største fødevaremarked og markedsfører lokale råvarer, producenter og spisesteder.

FOKUS PÅ NATURTURISME 2003

Naturturisme I/S etableres som udviklingsselskab. Selskabets opgave er at udvikle turismeerhvervet omkring Det Sydfynske Øhav med udgangspunkt i natur- og kulturarv og står for en afgørende del af forarbejdet til Geopark Det Sydfynske Øhav.

VILDE HESTE 2006

Projektet "Naturattraktion på Sydlangeland" munder ud i udsætning af vilde heste ved Klise Nor. Målsætningen er at skabe et større fynsk naturområde, hvor naturens frie dynamik medvirker til både store rekreative værdier og styrket biodiversitet i området.

ØHAVSSTIEN 2007

Naturturisme I/S og de fire sydfynske kommuner etablerer Øhavsstien med hjælp fra EU-midler i årene 2003 til 2007. Øhavsstien er en fantastisk varieret, 220 km lang vandresti rundt om Det Sydfynske Øhav. En lang række lods- og skovejere lægger jord til og indgår aktivt i projektet.

BÆREDYGTIG MOUNTAINBIKING 2014

Naturturisme I/S søsætter de første projekter for en bæredygtig model for mountainbiking på Sydfyn. Målet er at balancere muligheder og udfordringer ved den stigende interesse for sporten. Det sker gennem uddannelse af frivillige, anlæg af mountainbikespor og udvikling af nye driftsmodeller. De tre spor Skovhuggeren, Svendborg MTB Spor og Sydfynske Alper MTB ser dagens lys og opnår international anerkendelse.

M/F ÆRØSUND 2014

Den tidligere Ærofærge, M/F Ærøsund, sænkes efter grundige forberedelser og under stor opmærksomhed syd for Ballen Havn. Her fungerer den som kunstigt rev og gavner den marine biodiversitet. Samtidig fungerer den perfekt til vragedykkerkurser.

BLÅ STØTTEPUNKTER OG SHORES LANGELAND 2015

Outdooroplevelser langs kysten og overnatning i det fri styrkes med udvikling af et helt nyt koncept for blå støttepunkter i form af shelterpladser, opholdspladser og havkajak faciliteter. I alt opføres 45 nye shelters. Samtidig lægges fundamentet for det projekt, som i 2017 bliver til SHORES Langeland – et kraftcenter for vandaktiviteter og facilitetsudvikling langs kysten med særligt fokus på børn og unge.

Foto: Mette Johnsen

ETABLERING AF GEOPARK DET SYDFYNSKE ØHAV 2018

Faaborg-Midtfyn, Svendborg, Langeland og Ærø kommuner etablerer samarbejdet om Geopark Det Sydfynske Øhav med ambition om at opnå udnævnelse som UNESCO Global Geopark.

ANSØGNING TIL UNESCO 2022

Siden efteråret 2018 har sekretariatet for Geopark Det Sydfynske Øhav arbejdet målrettet med at udvikle Geopark Det Sydfynske Øhav for at indfri UNESCO's mange kriterier og krav til en UNESCO Global Geopark. UNESCO-ansøgningen beskriver geoparkens unikke geologi, naturområder og kulturhistorie.

UDFORSK GEOPARK DET SYDFYNSKE ØHAV

I geoparken findes utallige udflygtsmål i vidunderlige landskaber, fantastisk natur og levende kulturhistorie. Kortet viser 100 udvalgte lokaliteter, hvor der er gode muligheder for spændende oplevelser til enhver smag. Udflygtsmålene er med enkelte undtagelser tilgængelige året rundt.

Blandt udflygtsmålene findes tre internationale Geosites, dvs. geologiske interesseområder anerkendt af UNESCO. Det er Klintholm Kalkgrave, Ristinge Klint og hele Det Sydfynske Øhav.

Husk, at når vi alle efterlader naturen mindst lige så pæn, som vi selv finder den, passer vi på vores vidunderlige område sammen.

Hent app'en Geopark Det Sydfynske Øhav eller læs mere om alle lokaliteterne på www.geoparkoehavet.dk/udforsk

100 UDFLYGTSMÅL

FORTIDSMINDER:

I geoparken findes mange spor af det liv og den kulturhistorie, som har udspillet sig.

- Damestenen
- Gamle Hestehaves bronzealderhøje
- Gravpladserne i Pipstorn Skov
- Gudbjerg lergrav
- Gudmekongernes Hal
- Havsmarken og Sct. Alberts kirke
- Horne Kirke
- Hulbjerg Jættestue
- Kaleko Vandmølle
- Møllegabet
- Sjø-dyssen
- Stormflodsmærkerne på Avernakø
- Søby Volde
- Tranekær Slotsmølle
- Vejstrup Vandmølle

FUGLE OG DYRELIV:

De mange rølige øer og varierede kystformer i geoparken giver et rigt fugle- og dyreliv

- Bøjden Nor
- Monnet
- Tryggelev Nor og Nørreballe Nor
- Tåsinge Vejle

HAVNEBYER:

Lige siden isens afsmeltning skabte øhavet, har søfart spillet en alt afgørende rolle i geoparken.

- Fiskerlejet Dyreborg
- Faaborg købstad
- Lohals Havn
- Lundeberg
- Marstal Havn
- Rudkøbing købstad
- Skipperbyen Troense
- Svendborg Havn
- Svendborg købstad
- Vindebyoverfarten – færgelejet
- Æroskøbing købstad

MUSEER OG BESØGSCENTRE:

Geoparkens besøgscentre og en lang række museer inspirerer til oplevelser og fortæller om livet i området gennem tiden.

- Carl Nielsens Barndomshjem
- Egebjerg Mølle
- Faaborg Museum
- Geopark Besøgscenter og Langelands Museum
- Geopark Besøgscenter og Øhavsmuseet
- Langelandsfortet
- Marstal Søfartsmuseum
- Medicinhave
- Naturama
- Skovsgaard
- Svendborg Museum
- Søbygaard
- Trente Mølle
- Æro Museum
- Øhavets Smakke- og Naturcenter

NATUROMRÅDER:

Isen har gennem istidene sat tydelige spor og formet det landskab, vi kender i dag.

- Arreskov Sø
- Brændegård Sø og Nørre Sø
- De Vilde Heste
- Egense Ås
- Gråsten Nor
- Klintholm Kalkgrave (Internationalt Geosite)
- Klise Nor
- Longelse Bondegårdsskov
- Naturområdet ved Tarup-Davinde
- Rødme Svinehaver
- Skovene på Nordlangeland
- Snarup
- Svaninge Bakker og Bjerge
- Syltemade Adal
- Vejstrup Adal
- Vitsoe Nor

SLOTTE OG HERREGÅRDE:

Reformationen i 1536 indleder godt 100 år med adelsvælde, hvor stærke godser og herregårde dominerer landskabet.

- Arreskov Slot og voldsteder
- Brahertrolleborg
- Broholm Gods
- Egeskov Slot
- Hvidkilde Gods
- Tranekær Slot
- Valdemars Slot
- Østrupgård

STRAND OG KYST:

Havet gør geoparkens landskaber dynamiske. Bølger og havstrømme danner spændende kystlandskaber og æder sig ind i det, der før var bakker, og gør dem til stejle kystklinter.

- Bøjden
- Dovns Klint
- Keldsnor og Lunden
- Knolden
- Lehnskov Strand
- Lindelse Nor og Henninge Nor
- Ristinge Klint (Internationalt Geosite)
- Ristinge Strand
- Thuro Smørmose
- Thuro Østerskov og Thuro Rev
- Vejsnæs Nakke
- Voderup Klint

UDSIGTSPUNKTER:

Oplev geoparken fra nye perspektiver og nyd istidslandskaberne oppefra.

- Bregninge Kirkebakke
- Egebjerg Mølle
- Fakkebjerg
- Lerbjerg
- Skjoldnæs Fyr
- Trebjerg

ØER OG HOLME:

De mange øer og holme gør øhavet unikt, og livet på de små øer er helt særligt og eksotisk.

- Avernakø
- Birkholm
- Bjørne
- Drejø
- Eriks Hale
- Hjortø
- Lyo
- Ommelshoved
- Ristinge Hale
- Skarø
- Strynø
- Svelmø
- Urehoved

DET SYDFYNSKE ØHAV

(Internationalt Geosite)